

DE STELTLOPERS VAN HET GRINDGAT TE OOST-EIJSDEN IN DE MAANDEN AUGUSTUS t.e.m. NOVEMBER 1975 EN 1976

door W. GANZEVLES

Dit artikel is bedoeld om de noodzaak aan te tonen van een opnieuw te creëren gebied, zoals dat lag langs de weg Oost- Maastricht, een gebied, waarvan de laatste resten in het voorjaar van 1976 onder de

aarde bedolven werden. Het bestond uit enkele hectaren grind- en zandbulten, omgeven door ondiep water. De oeverlijn was vele honderden meters lang, de zachte leem was zeer voedselrijk en oefende een

Het Eijdsense grindgat in de winter.

foto: P. J. van Nieuwenhoven

bijzondere aantrekkingskracht uit op allerlei vogels, in het bijzonder de steltlopers.

Voor mijn onderzoek heb ik de steltlopers genomen, omdat deze groep in hoge mate voor zijn voedsel gebonden is aan een bepaald milieu. Zij zoeken hun voedsel in de overgang van land en water. Is dit milieu niet aanwezig, dan komt men ook geen steltlopers tegen.

Het is interessant om, nu het terrein langs de Oosterweg verdwenen is, eens te bekijken welke invloed het heeft gehad op het voorkomen van steltlopers. De inventarisatie beslaat het hele gebied. Ik heb daartoe de aantallen en frequentie van deze vogels over twee perioden, augustus t/m november 1975 en 1976 met elkaar vergeleken.

We kunnen de volgende voor steltlopers interessante gebiedjes onderscheiden:

- a) het gebied langs de Oosterweg, nu verdwenen. Men heeft een klein gedeelte, een fractie van wat het was, laten liggen. Dat is nu vrijwel geheel begroeid. Enkele zandbulten vallen droog bij lage waterstand. In het nu verdwenen gebied werden vrijwel alle soorten steltlopers aangetroffen.
- b) de oevers van vier ten zuiden van het grindgat gelegen plasjes. Dit terrein is onveranderd gebleven. We vinden hier voornamelijk ruiters, in slechts geringe mate strandlopers.
- c) tijdelijk droogvallende eilandjes in de zuid-westhoek van de plas, alleen bij zeer lage waterstand. Ook hier zijn geen veranderingen aangebracht. Strandlopers en ruiters zagen we er in 1976, zij het in kleine aantallen.

Het beeld, dat er ontstaan is toont een sterke achteruitgang van een aantal soorten in 1976. Toch is dit beeld niet correct: in het algemeen lijkt de achteruitgang minder ernstig, dan ze in werkelijkheid geweest zal zijn en wel om de volgende redenen:

- 1) de grote droogte in 1976, waaraan gepaard ging een zeer lage waterstand, vooral in de maand augustus. De oppervlakte aan droogvallende stukjes land was daardoor groter dan in een normaal jaar. Ongetwijfeld werd het voorkomen

van steltlopers er gunstig door beïnvloed.

- 2) de overzichtelijkheid van het gebied in 1976. De terreintjes zijn nu zo klein, dat het aantal vogels, dat genoteerd werd, 80-90 procent van het werkelijke aantal aanwezige steltlopers zal bedragen. In 1975 was die overzichtelijkheid er niet. Toen waren er stukken niet te bereiken, de enorme oeverlengte maakte het moeilijk alles te zien. Het percentage ligt dan ook heel wat lager.
- 3) Het gebied langs de Oosterweg werd in 1975 niet voor eind augustus betreden. Augustus is voor veel soorten de trekmaand bij uitstek. Onnodig te vertellen, dat we veel over het hoofd hebben gezien.
- 4) het grindgat werd in augustus 1975 negenmaal minder bezocht dan in augustus 1976.
- 5) de beïnvloeding van de trek door temperatuur, windrichting, goed of slecht broedseizoen. Sommige soorten, zoals de kancetstrandloper, treffen we hier alleen aan bij gunstige wind (1975) of mist (1976). Het is mij onbekend of de droogte het broedseizoen gunstig dan wel ongunstig heeft beïnvloed, en wel speciaal van die soorten die noordelijk van ons land broeden.

Het grindgat bezocht ik in de genoemde maanden in 1975 en 1976 resp. 113 en 117 maal. Ik noteerde het aantal dagen waarop ik een soort zag, en telde alle exemplaren bij elkaar op. Zodoende verkreeg ik relatieve aantallen doortrekkers. Uiteraard zijn absolute cijfers niet te geven. Opgemerkt dient te worden, dat alleen die vogels in de telling werden opgenomen, die in het gebied fourageerden of rustten. Overtrekkende vogels vallen erbuiten. Zo zijn dan ook de in totaal 56 goudplevieren en 33 kanoetstrandlopers, die we in november 1976 boven het gebied waarnamen, niet in de tabel terug te vinden.

Tabel I geeft weer wat er in de maanden augustus t/m november 1975 werd waargenomen, tabel II dezelfde maanden in 1976; tabel III tenslotte bevat het totaalbeeld over beide perioden. Tussen haakjes staat achter de maanden vermeld, hoeveel dagen het grindgat bezocht werd.

TABEL I 1975

	Aug. (22)		Sept. (30)		Okt. (31)		Nov. (30)	
	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.
Scholekster	—	—	—	—	—	—	1	1
Bontbekplevier	—	—	4	10	3	4	—	—
Kleineplevier	10	15	2	4	—	—	—	—
Goudplevier	—	—	—	—	3	4	—	—
Zilverplevier	—	—	3	11	1	1	—	—
Kievit	22	3000	30	3500	29	1350	30	2950
Steenloper	—	—	—	—	—	—	—	—
Kleine Strandloper	2	5	3	7	—	—	—	—
Bonte Strandloper	2	2	18	87	19	95	9	31
Krombekstrandloper	4	8	14	41	—	—	—	—
Kanoet Strandloper	—	—	4	6	—	—	—	—
Kemphaan	1	1	15	37	—	—	—	—
Zwarte ruiter	11	31	7	11	—	—	—	—
Tureluur	1	1	—	—	—	—	—	—
Groenpootruiter	12	33	8	14	3	8	—	—
Witgatje	9	23	8	10	1	1	—	—
Bosruiter	10	35	22	48	6	11	—	—
Oeverloper	22	350	28	250	13	33	1	1
Grutto	2	2	—	—	—	—	—	—
Rosse Grutto	—	—	1	1	—	—	—	—
Wulp	1	1	2	2	1	1	—	—
Houtsnip	—	—	—	—	1	1	—	—
Watersnip	22	275	30	425	31	310	29	140
Bokje	—	—	2	2	27	63	14	23

De soorten waarvan er in beide jaren minder dan 20 werden gezien, laat ik verder buiten beschouwing. Zij komen te weinig voor om als graadmeter te kunnen dienen voor het aantonen van eventuele voor- of achteruitgang. Zo blijven er 12 meer algemene soorten over. Hiervan is er één in 1976 veel vaker gezien, de kleine strandloper. Het ging om enkele groepen, die langere tijd hier verbleven.

Drie soorten, te weten groenpootruiter, witgatje en oeverloper zijn blijkens tabel III ongeveer in aantal

gelijk gebleven. Wanneer we echter de bovengenoemde punten 1 t/m 4 in gedachten nemen is het vermoeden gewettigd, dat er in 1975 heel wat meer van deze steltlopers zijn doorgetrokken.

De 8 overblijvende steltlopers zijn alle in aantal achteruitgegaan, bosruiter en watersnip met ongeveer 50%, kievit, bonte en krombekstrandloper, kemphaan, zwarte ruiter en bokje met 80% of meer, als we uitgaan van tabel III. De werkelijke achteruitgang zal dus nog wel groter zijn. Oorzaak kan

TABEL II 1976

	Aug. (31)		Sept. (30)		Okt. (29)		Nov. (27)	
	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.	Tot. dagen	Rel. aant. ex.
Scholekster	—	—	—	—	—	—	—	—
Bontbekplevier	1	5	7	9	—	—	—	—
Kleine plevier	10	18	1	1	—	—	—	—
Goudplevier	—	—	—	—	—	—	1	3
Zilverplevier	—	—	5	5	1	1	—	—
Kievit	13	175	13	192	16	425	7	90
Steenloper	—	—	1	1	—	—	—	—
Kleine strandloper	6	7	16	55	3	3	—	—
Bonte strandloper	1	1	3	9	4	16	1	1
Krombekstrandloper	—	—	1	1	—	—	—	—
Kanoet strandloper	—	—	—	—	—	—	—	—
Kemphaan	1	2	2	2	—	—	—	—
Zwarte ruiter	3	5	1	2	1	1	—	—
Tureluur	2	2	3	3	—	—	—	—
Groenpootruiter	19	46	8	14	1	1	—	—
Witgatje	17	28	2	4	—	—	—	—
Bosruiter	13	43	2	2	—	—	—	—
Oeverloper	31	475	28	117	8	13	—	—
Grutto	—	—	—	—	—	—	—	—
Rosse Grutto	—	—	2	2	—	—	—	—
Wulp	9	15	1	2	—	—	—	—
Houtsnip	—	—	—	—	—	—	—	—
Watersnip	27	230	29	122	29	175	24	70
Bokje	2	2	1	1	2	2	2	3

alleen maar zijn het verlies van een geschikt biotoop. Nu kan men tegenwerpen dat er in sommige jaren misschien heel weinig steltloper trek langs de Maas is. Ik geloof dit echter niet. De 12 genoemde soorten trekken elk jaar in redelijke aantallen over de provincie Limburg, het ene jaar wat meer dan het andere jaar. Wanneer er echter geen geschikte plaats is om te fourageren vliegen de vogels verder en bemerken we weinig van deze trek. Het enige probleem is dat ik niet bewijzen kan dat, als ik bijvoorbeeld 20 bonte strandlopers zie, er in werkelijkheid 100 of 200 over

het gebied getrokken zijn. Uitgaande hiervan moeten we dan de oorzaak van de achteruitgang zoeken in het verdwijnen van de zand- en grindbulten langs de Oosterweg.

De Maas verliest steeds meer zijn betekenis voor steltlopers. In België is er nu vrijwel geen geschikte plaats meer. Tussen Luik en de Franse grens is er niets meer. Alleen bij Hoei ligt nu nog het „Ile de Béguinnes”. Het is eigenlijk een rietmoeras. Hier ziet

TABEL III

	1975		1976	
	augustus t/m november Bezoeken: 113		augustus t/m november Bezoeken: 117	
	Totaal dagen	Rel. aantal exemplaren	Totaal dagen	Rel. aantal exemplaren
Scholekster	1	1	—	—
Bontbekplevier	7	14	8	14
Kleine plevier	12	19	11	19
Goudplevier	3	4	1	3
Zilverplevier	4	12	6	6
Kievit	111	10.800	49	882
Steenloper	—	—	1	1
Kleine strandloper	5	12	25	65
Bonte strandloper	48	215	9	27
Krombekstrandloper	18	49	1	1
Kanoet strandloper	4	6	—	—
Kemphaan	16	38	3	4
Zwarte ruiter	19	43	5	8
Tureluur	1	1	5	5
Groenpootruiter	23	55	28	61
Witgatje	18	34	19	32
Bosruiter	38	94	15	45
Oeverloper	64	634	67	605
Grutto	2	2	—	—
Rosse Grutto	1	1	2	2
Wulp	4	4	10	17
Houtsnip	1	1	—	—
Watersnip	112	1.150	109	597
Bokje	43	88	7	8

men nog wel eens een enkele steltloper. (mededeling: J. Franchimont, universiteit Luik).

Tussen Luik en de Nederlandse grens waren er tot voor kort nog twee plaatsen. Het eerste, „L'Ile de Franch-Garenne” bij Hermalle-sous-Argenteau, verloor zijn aantrekkelijkheid in de winter 73/74 door de aanleg van de autoweg Luik-Maastricht. Het andere lag bij Lixhe. Hier lagen in de Maas nogal

wat grindbanken. In november 1976 is men er begonnen met de bouw van een centrale. Door de lage waterstand werden hier toch nog heel wat aardige waarnemingen gedaan. Deze zijn verwerkt in tabel IV.

TABEL IV 1976

	Aug. (18)		Sept. (27)		Okt. (13)		Aug.-Okt. (58)	
	Dagen	Aantal	Dagen	Aantal	Dagen	Aantal	Dagen	Aantal
Bontplekplevier	—	—	3	4	1	1	4	5
Kleine plevier	8	39	11	39	—	—	19	78
Kievit	6	264	15	445	2	19	23	728
Kleine Strandloper	—	—	5	12	1	6	6	18
Bonte Strandloper	—	—	8	30	3	22	11	52
Krombekstrandloper	—	—	1	2	—	—	1	2
Kemphaan	—	—	5	7	1	1	6	8
Zwarte Ruiter	2	3	—	—	—	—	2	3
Tureluur	—	—	2	4	—	—	2	4
Groenpootruiter	6	13	16	71	2	6	24	90
Witgatje	6	13	6	10	1	1	13	24
Bosruiter	3	7	—	—	—	—	3	7
Oeverloper	17	290	17	120	4	10	28	420
Rosse Grutto	—	—	7	14	1	1	8	15
Watersnip	4	6	14	60	4	8	22	74

In 1975 werden hier heel wat minder steltlopers waargenomen, hetgeen zeker ook in de toekomst het geval zal zijn. De conclusie die we uit tabel IV kunnen trekken is dat, al ontbreekt een soort in het ene gebied, dit nog niet overal hoeft te zijn.

Het betekent dat de Maas tussen Maastricht en de Franse grens vrijwel geen geschikt biotoop meer bevat. Het grindgat bij Eysden kan daarom in de toekomst een zeer belangrijke rol gaan vervullen als laatste halteplaats voor de Franse grens, in het voor-

jaar natuurlijk als eerste rustplaats na een lange tocht. Voorwaarde is dan wel dat men een voor steltlopers aantrekkelijk gebied creëert. Dit artikel zal dan ook als leiddraad dienen bij een nieuw gesprek met Provinciale Waterstaat. Er kan eigenlijk geen probleem zijn. Uit de wijze waarop men uitvoering geeft aan het enkele maanden geleden ter tafel gebrachte inrichtingsplan voor het grindgat, blijkt wel dat men met veel te veel grond zit. Waarom dan niet een strook zandbulten aangelegd? Daarvoor is namelijk nogal wat grond nodig.